

Вірність як регулятор особистісних взаємин студентів.

У статті розглядаються основні підходи щодо розуміння вірності в особистісних взаєминах студентів, подається змістова структура даного поняття.

Ключові слова: *вірність, зрада, особистісні взаємини, змістова структура, вчинок, юнацький вік, спілкування.*

На сучасному етапі творення незалежної, правової, демократичної Української держави дедалі більшої гостроти набуває проблема створення такої виховної системи, зокрема й у ВНЗ, яка забезпечувала б формування особистості нового типу, особистості з високим рівнем розвитку морально-духовних почуттів, серед яких провідне місце належить почуттю вірності у взаємовідносинах, дружбі.

У стратегічному документі нашої держави в освітньо-виховній галузі «Національній доктрині розвитку освіти в Україні 21 століття» наголошується на утвердженні нового, особистісно зорієнтованого підходу, який будується не тільки на набутті особистістю певного обсягу професійних знань, умінь, навичок, а й на забезпеченні гармонійного співвідношення її особистісних, творчих професійних якостей, розвитку її неповторної особистості. У цьому зв'язку однією з пріоритетних якостей особистості студента виступає вірність.

Метою статті є основні підходи щодо розуміння вірності в особистісних взаєминах студентів та розгляд структурно-компонентної моделі даного поняття.

У вітчизняній педагогіці різноманітні аспекти проблеми виховання моральних якостей особистості розглядаються І. Бехом, М. Боришевським, О.Вишневським, О. Киричуком, Г.Костюком, М. Красовицьким, А.Макаренком, Ю. Приходьком, В. Сухомлинським, К.Чорною та іншими. Зокрема, питанню формування вірності особистості значну увагу приділяли В. Сухомлинський, І. Бех.

Аналіз наукової літератури дає можливість з'ясувати, що окремі проблемні питання, пов'язані з вивченням міжособистісних взаємин окреслювали у своїх працях такі дослідники як: В. Агеев, І. Бех, О. Бодальов, Л. Гозман, Є. Головаха, О. Єршов, І. Карчевський, М. Коган,

Я. Коломинський, В. Куніцина, О. Леонт'єв, О. Мудрик, М. Обозов, Л. Орбан – Лембрик, Н. Паніна, Б. Паригін, А. Петровський, В. Семиченко, В. Сухомлинський, В. Трусков, С. Цукатова, Н. Щуркова та інші.

Вірність є особливою властивістю особистості, що виявляється в її оцінному ставленні до своїх вчинків, взаємин з іншими людьми і характеризується єдністю знань, потребово-мотиваційних утворень, практичних дій, емоційно-вольових факторів. Вона означає незмінну відданість конкретній людині або чомусь, виконання даних зобов'язань, постійність у взаєминах, поглядах, почуттях, прагненнях та передбачає не лише взаємодопомогу і взаєморозуміння, але й внутрішню духовну близькість, довіру. Порушення вірності веде до зради. Почуття вірності ґрунтується на прихильності людей, спільності інтересів, дій. Відтак, вірність є одним із видів близьких особистісних взаємин, в яких реалізується потреба в любові, належності та значимості. Для кожної людини вірність є особистою і життєвою цінністю.

На думку сучасних вчених, вірність в особистісних взаєминах не тільки узгоджує дії індивідів у відповідності зі встановленими моральними законами, а й внутрішньо самообмежує їх у діяннях, які можуть бути шкідливі для них. Як антипод вірності вченими розглядається зрада, чого б вона не стосувалася, бо вона наносить шкоду саме там, де повинна була б захищати і відстоювати. Зрада, та інші прояви вузькоіндивідуальних контактів не завжди і не скрізь піддаються дії права. У зв'язку з цим останньою інстанцією постає людський розум і об'єктивна правда – істина, незалежна від симпатій чи антипатій до дійових осіб. [2, с.88-89].

Витоки вчинку-вірності, за І. Бехом, пов'язуються з виникненням внутрішньої позиції індивіда, згідно з якою він поводить себе відповідно до очікувань спочатку рідних і близьких йому осіб, а згодом і більш широкої людської спільноти (групи, колективу, тощо). Для людини, у якої вчинок-вірність набуває певної усталеності й перетворився на складову її моральної структури, санкціонуючим центром його здійснення виступає власне сумління, зазначає вчений. Формування вчинку - вірності, за вченим, в особистості слід здійснювати за такими напрямками: 1) розуміння суспільної і суб'єктивної необхідності та важливості дотримання соціальних норм у різновидах власної поведінки; 2) прогнозування можливих ускладнень у міжособистісних взаєминах у ситуації вчинку-вірності (його оцінка з боку друзів, ровесників, тощо); 3) створення власного алгоритму подолання цих ускладнень і свого вчинкового сценарію; 4) усвідомлення поетапної процедури вчинку-вірності; 5) емоційне самооцінювання результату вчинку-вірності; 6) набуття моральної звички вчинку-вірності. [1, с.1-2].

Розгляд вірності особистості з позицій різних підходів до розуміння її природи і сутності дав змогу виявити різноманітні аспекти її вивчення. Вірність в особистісних взаєминах ми розглядаємо як особистісний конструкт, що визначає специфіку міжособистісних взаємин. Зокрема, вірність в особистісних взаєминах ми розуміємо як надійність, відповідальність, емпатійність, обов'язковість у різних обставинах, пов'язаних з міжособистісною взаємодією. Тому, що саме особистість зі сформованим почуттям вірності сприймає іншу людину у контексті турботливого до неї ставлення, а характерною ознакою такої людини є її надійність у різних життєвих ситуаціях.

Основним засобом становлення й розвитку особистості студента виступають особистісні взаємини. Аналіз змістового аспекту ціннісних орієнтацій свідчить про домінування у юнаків таких особистісно значущих цінностей, як «вірні друзі», «кохання», «щасливе сімейне життя». Для юнаків і дівчат актуальною є проблема пошуку «розуміючого друга». Серед моральних рис одногрупників студенти найбільше цінують розуміння, доброту, товариську, чесність, готовність допомогти, вірність, надійність, постійність, емпатійність у взаєминах. [5,ст.205-207]. Саме ці особливості віку надзвичайно актуалізують тему вірності в їх особистісних взаєминах. Молоді люди прагнуть мати вірного, надійного друга, якому можна довіряти, який не здатний на підлість та зраду. Але це можливо за умови прояву вірності самим суб'єктом взаємин, що виявляється у вірності своєму обов'язку, постійності у поглядах і переконаннях, взятих на себе зобов'язаннях, вірності у дружбі та розвиненому почутті обов'язку.

Виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ потребує розгляду її структурних компонентів. Структурно-компонентну модель вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ можна представити взаємопов'язаними і взаємозумовлюючими компонентами: когнітивним, емоційно-мотиваційним, практичним.

Когнітивний компонент включає в себе уявлення студента про свої моральні якості, серед яких вірність в особистісних взаєминах займає провідне місце; почуття вірності ґрунтується на певному рівні знань, зміст яких розкривається у правилах, нормах, цінностях прийнятих у соціумі та є основою їх практичного втілення в особистісних взаєминах. На основі соціальних норм і цінностей у юнаків і дівчат формується певне ставлення до своєї поведінки, партнерів зі спілкування, взаємодії, до вияву вчинку-вірності, а також до членів референтної групи. Необхідно зазначити, що норми, цінності виступають для студентів умовою, засобом, основою, продуктом пізнання соціальної дійсності, оскільки завдяки їм у юнаків і дівчат виробляється ціннісне ставлення до оточуючих людей, через їх призму актуалізуються їх самоцінні потенціали та особливості вияву вірності.

Важливу роль у вихованні вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ відіграє рівень знання ними складових соціального інтелекту як специфічного когнітивного утворення, яке забезпечує їх успішне спілкування з оточуючими та знаходить свій вияв в умінні творчо підходити до питань взаємовідносин з іншими людьми. [3, с.41-49].

Зокрема, у цьому віці виникає і розвивається особливий вид діяльності – спілкування, основним змістом якого є ровесник або інша значуща людина. Спілкування проявляється в побудові взаємин з ровесниками на основі певних етичних норм. Знання юнаками і дівчатами особливостей особистісної взаємодії, спілкування, норм, правил поведінки, прийнятих у соціумі, особливостей вчинку-вірності забезпечують ефективність взаємин з ровесниками, оточуючими людьми.

Знання про сутність і зміст вірності є необхідною, але не достатньою умовою для її виховання в особистісних взаєминах студентів ВНЗ. Ці знання повинні стати їхніми переконаннями. Дослідники акцентують увагу на емоційно-ціннісній основі знань, тому що знання внутрішньо засвоюються тоді, коли переживаються студентами як цінність, стають для них внутрішніми мотивами поведінки. Відповідно до цього, когнітивний компонент вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ набуває цінності за умови його поєднання з почуттями молоді.

Емоційно-мотиваційний компонент вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ виявляється в почуттях, переживаннях, що відображають ціннісне ставлення до інших людей, до себе, оточуючої дійсності; позитивних мотиваційних установках. Даний компонент передбачає також гуманістичну установку на спілкування; усвідомлення необхідності виявлення вірності в особистісних взаєминах; наявність емоційно-позитивного ставлення до інших людей, до себе, оточуючої дійсності; ставлення до вчинку-вірності як особистісної цінності; розвинуту емпатію, позитивну «Я-концепцію»; емоційну саморегуляцію.

Вияв вчинку-вірності можливий за умови виникнення позитивного почуття у ставленні до іншого індивіда, прагнення перебувати в його товаристві (привабливість до іншої людини, потяг до неї). Головним регулятором особистісних взаємин є привабливість однієї людини для іншої. [4, с. 27-39]. Необхідно зазначити, що почуття, які відчуває людина, не просто нею переживаються, виражаючи при цьому суб'єктивне ставлення до певних явищ дійсності, осіб, вони стають мотивами її вчинків.

Вірність у особистісних взаєминах студентів ми розглядаємо, як надійність, незмінність, постійність, що віддзеркалюється в їх переконаннях, поглядах, потребах, мотивах, почуттях, взаєминах. Вчинок-вірність будується на основі сукупності потреб студентів, зовнішніх умов, що спонукають до дії, а також вибору зразків дії.

Практичний компонент вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ характеризує виявлення двох компонентів (когнітивного та емоційно-мотиваційного) у їхній поведінці.

Для розвитку практичного компонента вірності необхідно включити молодих людей у практичні моральні ситуації, що вимагають прояву вірності у взаєминах. Відповідно, це буде збагачувати їх власний досвід, сприяти виробленню звички виявляти вірність в особистісних взаєминах. На жаль, як свідчить практика у сучасних студентів виявляються протиріччя між потребою у набутті досвіду прояву вірності у взаєминах та індивідуалістичною спрямованістю їх поведінки.

Практичний компонент вірності репрезентується через вчинки особистості. Вчинок, тобто, комунікативна дія, опосередкована процесом спілкування та взаємодії між людьми, є складовою константою (основною одиницею) соціальної поведінки. В довідковій літературі вчинок характеризується як акт морального самовизначення, в якому він утверджує себе як особистість у своєму ставленні до інших людей, груп, суспільства. У вчинку людина, змінюючи себе, змінює ситуацію і, таким чином впливає на соціальне оточення. Отже, можна стверджувати, що вчинок стає провідним механізмом і рушійною силою розвитку та саморозвитку особистості в соціумі. [5, ст.279].

Вияв вчинку-вірності дає змогу людині не лише свідомо та систематично долати негативні риси свого характеру, але й якомога повніше гуманізувати особистісні взаємини з іншими. Йдеться про здатність юнаків і дівчат у процесі взаємодії переживати і співпереживати, відчувати і співчувати, розрізняти добре і погане, виявляти такі якості, як надійність, незмінність, відповідальність, емпатійність, порядність, великодушність. Коли об'єкт взаємодії розраховує на надійне, відповідальне ставлення з вашого боку, довіряє вам, встановлюються добрі і міцні взаємини, які матимуть високоморальний характер. При цьому моральна задоволеність – необхідний компонент і умова ефективної взаємодії, тобто, здійснивши вчинок-вірність, людина відчуває почуття задоволення, усвідомлює, що її совість чиста, і навпаки, зрадивши, розуміючи, що її вчинок далекий від норм моралі, вона здатна до переживання.

Відтак, механізмом утворення такої якості особистості як вірність є поєднання трьох компонентів: 1) Зразок – знання про вірність і особливості її прояву в особистісних взаєминах. 2) Емоція – переживання, яке приховане за нормою та виявляє ставлення особистості до особистості. Емоції мають і самостійну мотиваційну енергію – це мотор нашої поведінки, її мобілізуюча сила. Будь-яка емоція існує в єдності з образом (когнітивна структура) і афективним її тоном. Внаслідок цього відбувається кодування інформації в довготривалій пам'яті. 3) Дія (вчинок). Вчинок-вірність, як акт морального самовизначення особистості щодо інших людей і самого себе. Вчинок завжди діалогічний. Він може бути

зрозумілим лише в діалогічному контексті як смислова позиція однієї людини щодо іншої. Саме через вчинки людина піднімається до своєї сутності і набуває досвіду вияву вірності в особистісних взаєминах.

У зв'язку з цим, вчинок-вірність є актом вільного волевиявлення, який особисто сконструйований і реалізований. Він має такі особливості: одиничність, відповідальність, аксіологічність (базою для його оцінки слугує не технічна сторона, а її морально-етична сфера). Вчинки, які повторюються, ведуть до фіксації особистісних настанов. Актуалізація морального вчинку-вірності можлива при відсутності соціального контролю. У вчинках можуть виявлятися протиріччя між спонуканням, мотивом вчинку та його результатом. Завдяки почуттям, що супроводжують дію-вчинок, розвивається здатність до самопідкріплення (почуттями, які були викликані попередньою аналогічною дією).

Виявлення вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ – свідомо регульована діяльність, поведінка на основі соціально-значущих норм, правил призводить до досягнення значимих цілей. Відповідно практичний компонент вірності в особистісних взаєминах студентів оптимізується у напрямі закріплення нових способів поведінки, пов'язаних зі сприйняттям іншої людини як цінності та передбачає свідомий контроль студентами власних дій, учинків, їх адекватність загальноприйнятим нормам, які внаслідок саморегуляції виступають як ціннісні орієнтири їхнього морального зростання.

Розвиток усіх трьох компонентів вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ свідчить, що вони тісно пов'язані між собою, оскільки при її характеристиці вони розглядаються як єдине ціле. Тому будь-яке послаблення щодо розвитку одного з них неодмінно відіб'ється на інших двох, а також і на загальному рівні сформованості вірності в особистісних взаєминах студентів. Взаємозв'язок, який наявний між компонентами, сприяє тому, що посилення одного з них буде одночасно збагачувати інші.

Таким чином, виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ може відбуватися у два етапи. Перший етап, є найбільш суперечливим, оскільки він пов'язаний з боротьбою мотивів, елементів свідомого і неусвідомленого, сумнівів. Це етап вироблення студентом власної позиції щодо вияву вірності в особистісних взаєминах. Другий етап – процес інтериорізації, привласнення студентом цієї моральної категорії, виявлення її в особистісних взаєминах.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І.Д. Вчинок у морально-духовному розвитку особистості / І.Д.Бех // Початкова школа. – 2006. – №6. – С. 1– 2.
2. Блощинська В.А. Етика. / Блощинська В.А. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 248 с. – (Практикум: Навчальний посібник).
3. Булка Н.І. Креативність і соціальна компетентність / Н. І. Булка // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №10. – С.41– 49.
4. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. / Обозов Н.Н. – К.: Лыбидь при Киев. ун-те, 1990 – 192с.
5. Орбан – Лембрик Л.Е. Соціальна психологія / Орбан – Лембрик Л.Е. – К.: Либідь, 2004 – 576с. – (Підручник у 2кн. Кн.1).

Свириденко И.Н. Верность как регулятор личностных отношений студентов.

В статье рассматриваются основные подходы понимания верности в личностных отношениях студентов , приводится содержательная структура данного понятия.

Ключевые слова: *верность, предательство, личностные отношения, содержательная структура, поступок, юношеский возраст, общение.*

Sviridenko I.N. Fidelity as a regulator of personal students relations.

The article dials with the main approaches to understanding the term “ fidelity” in personal relations of student's The content structure of this term is presented.

Key words: *fidelity, unfaithfulness, personal relations, action, communication, teenager, content structure.*